

Oversigt fyldig og anskuelig Besked om mange Forhold, der ellers maa plukkes møjsommeligt sammen fra mange Kilder, og det giver Kød og Blod til adskillige Skikkelser, der i økonomiske Lærebøger ellers kun optræder som tørre Huske-Navne.

Forfatteren har haft flere gode Betingelser for at skrive sin Bog. Et omfattende Samler-Kendskab til det moderne sociale Arbejde og en Følgen med, som faa andre, i dettes smaa og store Foreteelser. En Trang ikke blot til at samle og notere, men til at naa ind til Forstaaelse af det brogede Materiale og finde Udviklingslinierne. Men først og sidst en brændende Socialinteresse, der bag de mange Data i Ord og i Tal ser den levende Menneskehed og vil udnytte Stoffet til praktisk Reformarbejde.

Forhaabentlig faar Forfatteren Tid og Kræfter til at fortsætte sit Værk og gøre det færdigt.

A. Holck.

K. A. WIETH-KNUDSEN, **Bauernfrage und Agrarreform in Russland**. Verlag von Duncker und Humblot. München und Leipzig 1913 (VI + 260 Sider).

Ved den sidst afholdte Konkurrence om Professorposten i Nationaløkonomi ved vort Universitet havde Dr. Wieth-Knudsen som Emne for den frie Opgave valgt den nyere Agrarreform i Rusland. »Hovedtræk af Landbo-reformerne i Rusland siden Bondefrigørelsen« var Bogens danske Titel. Det er væsentlig denne Bog, der nu foreligger i Oversættelse som: »Bauernfrage und Agrarreform in Russland« — dog betydeligt udvidet og uddybet, saaledes som den noget ændrede tyske Titel paa Forhaand maatte vække en Forventning om. De vigtigste Ændringer, hvad Stoffet i de store Træk angaar, ligger deri, at den danske Udgaves 4de Kapitel: »Udskiftningsproblemet i Europa«, er udgaaet og erstattet med en adskilligt ud-

Oversigt fyldig og anskuelig Besked om mange Forhold, der ellers maa plukkes møjsommeligt sammen fra mange Kilder, og det giver Kød og Blod til adskillige Skikkelser, der i økonomiske Lærebøger ellers kun optræder som tørre Huske-Navne.

Forfatteren har haft flere gode Betingelser for at skrive sin Bog. Et omfattende Samler-Kendskab til det moderne sociale Arbejde og en Følgen med, som faa andre, i dettes smaa og store Foreteelser. En Trang ikke blot til at samle og notere, men til at naa ind til Forstaaelse af det brogede Materiale og finde Udviklingslinierne. Men først og sidst en brændende Socialinteresse, der bag de mange Data i Ord og i Tal ser den levende Menneskehed og vil udnytte Stoffet til praktisk Reformarbejde.

Forhaabentlig faar Forfatteren Tid og Kræfter til at fortsætte sit Værk og gøre det færdigt.

A. Holck.

K. A. WIETH-KNUDSEN, **Bauernfrage und Agrarreform in Russland**. Verlag von Duncker und Humblot. München und Leipzig 1913 (VI + 260 Sider).

Ved den sidst afholdte Konkurrence om Professorposten i Nationaløkonomi ved vort Universitet havde Dr. Wieth-Knudsen som Emne for den frie Opgave valgt den nyere Agrarreform i Rusland. »Hovedtræk af Landbo-reformerne i Rusland siden Bondefrigørelsen« var Bogens danske Titel. Det er væsentlig denne Bog, der nu foreligger i Oversættelse som: »Bauernfrage und Agrarreform in Russland« — dog betydeligt udvidet og uddybet, saaledes som den noget ændrede tyske Titel paa Forhaand maatte vække en Forventning om. De vigtigste Ændringer, hvad Stoffet i de store Træk angaar, ligger deri, at den danske Udgaves 4de Kapitel: »Udskiftningsproblemet i Europa«, er udgaaet og erstattet med en adskilligt ud-

førligere Skildring af det, som er Bogens centrale Emne: »De nye Landboreformer«. Denne Forandring maa nærmest siges at være en Vinding for Bogen, fordi det udeladte Kapitel snarest virkede distraherende fra Hovedemnet. Det er med noget mere blandede Følelser, man opdager, at Kapitel VIII (»Indvandringen til Sibirien«) er udeladt. Selv om Spørgsmaalet spredtvis berøres, staar det dog i saa nær Forbindelse med den russiske Agrarpolitik, at den særlige Behandling af det nok burde været fastholdt ogsaa i den tyske Udgave — rent bortset fra, at det jo sikkert er den Side af den russiske Agrarpolitik, som i første Instans kan faa, eller har praktisk Interesse for Vesteuropa. Som Erstatning er ganske vist indskudt et helt nyt Afsnit: »Rücklick und Ausblick über den Stand der Agrarreformfrage«. Dette Afsnit omhandler principielle Indvendinger mod og praktiske Vanskeligheder ved den nye Agrarreform. efter min Mening navnlig for det førstnævnte Punkts Vedkommende, det mindst tilfredsstillende i Dr. Wieth-Knudsens letlæste, klare og belærende Bog.

I en vis Forstand har Danmark paa dobbelt Maade ydet Bidrag med Hensyn til den moderne russiske Agrarreform. En Landsmand af os, Hr. A. A. Koefoed, indtager en fremskudt ledende Plads inden for Reformarbejdet, og Wieth-Knudsens Bog giver, uden for Rusland i alt Fald, den første systematiske og videnskabelige Skildring af dette Reformarbejde. I sin Stilling som Kontorchef ved det internationale Landbrugsinstitut i Rom har han formodentlig haft en god Støtte for sit Arbejde; den har lettet ham Adgangen, ikke blot til det officielt foreliggende Materiale, som i saa stort Omfang er udnyttet i Bogen, men den har sikkert heller ikke været uden Betydning for den Velvilje, Forfatteren synes at have mødt fra den russiske Administrations Side. Dr. Wieth-Knudsen begynder med en geografisk og demografisk Skildring af Rusland og dets Befolkning. Derpaa gøres der Rede for den store Reform ved Livegenskabets Ophævelse og den

dermed i Forbindelse staaende Jordfordeling i 1861 og Aarene deromkring, samt hvorledes disse Reformere gennemførtes med Hensyn til de forskellige Klasser af Bønder: de private Godsers Bønder, Domæne- og Kronebønder. Hans Hovedresultat paa dette Punkt falder i det væsentlige sammen med hvad der er kendt gennem tidligere Forskere — f. Eks. den af Wieth-Knudsen kritiserede, noget revolutionært anløbne, men ellers tiltalende Simkhovitsch: at Godsbønderne blev adskilligt ugunstigere stillet end Domæne- og Kronebønder. Derefter gives der en Skildring af Udviklingen siden 1861 og af Bøndernes Forhold og Levevilkaar ved denne Periodes Slutning, 3: forud for de store Reformers Begyndelse fra 1906. Meget indgaaende gøres der Rede for disse i forskellige Retninger samt for Ordningen af Grundkreditten. Derpaa følger Fremstillingen af de opnaaede Resultater.

En Bedømmelse i det enkelte af Dr. Wieth-Knudsens Bog kan der ikke være nogen Tale om, allerede af sproglige Grunde. Kun et Par Træk af mere almindelig Interesse skal fremhæves.

Det første er dette, at Wieth-Knudsens Fremstilling gennemgaaende er holdt i lysere Farver end dem, hvormed man ellers plejer at se Forfattere skildre de russiske Landboforhold. Dette gælder saavel med Hensyn til Udviklingen mellem 1861 og 1906 som med Hensyn til Bedømmelsen af Reformerne efter 1906. Om dem skriver Forfatteren (p. 180), at den, der har fulgt hans Fremstilling gennem de foregaaende Kapitler, vanskelig vil kunne frigøre sig for det Indtryk, »at vi her staar overfor en storslaet udtænkt og storslaet gennemført Jordreform, og at de siden 1905 gennemførte russiske Agrarlove saavel i principiell Vigtighed som i deres praktiske Udførelse simpelt hen staar uden Sidestykke i alle Landes Agrarhistorie¹⁾. Jeg maa bekende, at jeg ved

¹⁾ Som et Modstykke kan henvises til Prof. A. A. Tschuprows Afhandling i *Economic Journal* 1913: The break-up of the village

at læse Wieth-Knudsens Fremstilling ikke alene har haft let ved at frigøre mig for dette Indtryk, men at jeg slet ikke har faaet det. Gaar »storslaaet« paa det territoriale Omraade eller paa Antallet af Millioner Mennesker, som berøres af disse Agrarlove, saa har Wieth-Knudsen Ret. Men i den Forstand bliver jo alt hvad der angaar Rusland i Følge Sagens Natur let »storslaaet«. Ser man paa Sagen principielt, forekommer Forholdet mig at være et andet. Det, der slaar en ved Wieth-Knudsens indgaaende Fremstilling, forekommer mig snarere at være Manglen paa principiel Originalitet i den russiske Agrarreform.

Det centrale i Reformen er vel Forhold som disse: Opløsningen af Mirens Fælleseje af Jorden og Indførelsen af den individuelle Ejendomsret i Stedet, Ombytning af de paa Fællesmarken spredt liggende Agre til saa vidt muligt sammenhængende Arealer til de enkelte Bedrifter, altsaa Udskiftning, delvis Opløsning af Sambosættelsen og Indrettelsen af Enestegaarde (Udflytning). Men for Vesteuropa er dette jo i Almindelighed ikke revolutionært nyt. Det russiske Mir-Fællesskab har gennem lange Tider været et Stridens Emne, baade hvad dets historiske Oprindelse og hvad dets sociale Betydning angaar: konservative Slavofiler og moderne Revolutionære mødtes her, ud fra helt forskellige Forudsætninger, i Enighed om Mirens Bevarelse, hine ud fra den Tanke, at Miren var det dybe og ejendommelige Udtryk for national russisk Aand, disse ud fra den Forestilling, at med Miren var givet et vigtigt Grundlag for en fremtidig ny Samfundsordning, som

community in Russia. Professor Tschuprow (Elev af Knapp) har skrevet en interessant Analyse af Jordfællesskabets, særlig det russiske Jordfællesskabs Hovedformer [Die Feldgemeinschaft. Eine morphologische Studie] og maa sikkert regnes blandt de i herhenhørende Spørgsmaal specielt sagkyndige. Hans Dom over den moderne russiske Agrarreform er ikke gunstig. Han synes nærmest at betragte den som et af en kritisk politisk Situation fremtvunget Hastværksarbejde.

det russiske Folk skulde leve sig ind i — med Over-
springelse af det kapitalistiske System, som særprægede
Vesteuropas Civilisation. Endelig var der Liberale, som
angreb Miren netop ud fra dette Vesteuropas individua-
listiske Samfundsopfattelse. Hvis den moderne Agrarreform
bliver gennemført med den Energi, der tilsyneladende i
det mindste er sat ind paa dette Arbejde i de senere
Aar, saa er det omstridte Mir-Problem for saa vidt skaffet
ud af Verden; det centrale i Reformen synes jo at være:
Mirens Opløsning gennem vesteuropæisk Individualisme.
Det historisk givne Grundlag, overfor hvilket dennes Prin-
cip bringes til Anvendelse, har i Sammenligning med de
gamle Landsbysamfund hos de germanske Folk visse
Ejendommeligheder, men Reformens ledende Ide er i Rus-
land i vore Dage den samme som i Vestevropa for 100
— 150 Aar siden. Russisk Regering og russisk Admini-
stration har gennem denne Agrarreform netop vist sin
Mangel paa Evne til ud fra det ejendommelige givne
historiske Grundlag at skabe nogen principiell ny Land-
boforfatning.

Man kan indrømme Forfatteren, at den almindelige
politiske Situation, hvori den russiske Regering befandt
sig efter Japan-Krigen, var meget alvorlig og maaske
krævede hurtig Handling. Situationen i Dumaen var —
ogsaa det maa man indrømme — lidet afklaret med
Hensyn til Bondereformerne: Programmerne laa med
kontinuerlige Overgange mellem Adelen paa den ene
Side med dets Hovedkrav om Respekt for den private
Ejendomsret, til de Socialrevolutionæres paa den anden
Side, som fordrede Jordens Overgang til Samfundseje,
Indførelse af et Skattesystem, som sikrede Samfundets
Andel i en eventuelt stigende Jordrente samt Domænernes
og Adelsgodsernes Jord overgivet Bønderne i Brug til
Udvidelse af deres Jordlodder — det Hovedkrav, Bøn-
derne selv stillede.¹⁾ Gennemførelse af dette og lignende

¹⁾ Bernhard Braude: Die Reformprogramme [i Zur Agrarbe-
wegung in Russland. S. 83 flg.]. En nøjagtig og sammen-

Programmer vilde betyde Grundaristokratiets Undergang som Grundaristokrati. Maaske var den Vej, Regeringen slog ind paa, den eneste mulige til Løsningen af den Opgave, paa en Gang at betvinge Bondebevægelsen og redde Grundaristokratiet. Betragtninger af den Art kan være af Betydning for Forstaaelsen af Agrarreformens politiske Mening og Betydning, men de rokker ikke ved det Grundsyn, at den som social Reform betragtet ikke giver Udtryk for principielt nye Tanker.

Der er saa meget mere Grund til at fremhæve dette overfor Wieth-Knudsen, fordi han søger den afgørende Grund til den russiske Bondestands økonomiske Misère, ikke, som saa mange gør, i det kommunistiske Jordfællesskab, men i Agrenes »Bandleje« (Gemenglage) — altsaa i det, vi med et noget unøjagtigt Udtryk plejer at kalde »Jordfællesskab«. Dette er en Opfattelse, Wieth-Knudsen deler med sin Landsmand A. A. Koefoed¹⁾. Der er naturligvis al Grund til at fremhæve Skyggesiderne ved en saadan Markordning (ogsaa hjemlige Forfattere i 18de Aarhundrede nærede beslægtede Meninger). Alligevel: paa den Maade reduceres Europas største sociale Spørgsmaal lidt for meget til et Landmaaler-Spørgsmaal. Hvis de Kort, Wieth-Knudsen har i sin Bog, gengiver typiske og almindelige Former for Markordning, saa er denne i Rusland ikke mere forviklet end Tilfældet hyppigt var herhjemme. Nu kendes der hos os Landsbyer, som i og for sig klarede sig helt vel med »Jordfællesskabet« op i det 19de Aarhundrede, og for hvilke dette aldeles ikke havde været en ubetinget Hindring for økonomisk Fremgang blandt Bønderne. Noget lignende synes i Virkeligheden ogsaa at

hængende Redegørelse for det her berørte havde været udmærket paa sin Plads i den tyske Udgave. I den danske Konkurrence-Afhandling kunde den, med Henblik paa Bogens Titel, vel udelades.

¹⁾ A. Koefoed: Die gegenwärtige russische Agrargesetzgebung und ihre Durchführung in der Praxis. p. 7.

være Tilfældet i Rusland: hverken det kommunale Fælles-
eje af Jorden eller Agrenes »Bandleje« og den med
dette i Forbindelse staaende Dyrkningstvang udelukker
tekniske Fremskridt. Professor Tschuprow meddeler føl-
gende Oversigt over Kommuner, som har indført Kløver-
dyrkning (i Gouvernement Moskva) i de angivne Aar.

Kreds	Antal Kommuner, som gik over til rationel Kløvedyrkning							Disses Areal i $\frac{0}{100}$ af Kred- sens hele Bondejord
	1892	1893	1894	1895	1896	1897	1898	
Wolokolamsk.	2	7	14	4	19	26	65	43.3
Swenigorod ..	»	»	»	»	5	5	61	21.8
Rusa	»	»	4	2	4	14	36	18.2
Moschaisk....	»	»	3	1	7	3	9	10.8
Klin	»	»	4	1	9	6	16	9.3
Moskva	»	»	»	»	»	12	13	7.5
Dmistrow	»	»	2	1	9	11	24	7.2
Wereja	»	»	»	»	»	5	4	4.5
Podolsk	»	»	»	2	»	»	4	1.2
Tilsammen for Guv. Moskva	2	7	27	11	53	82	232	9.4

Det maa vel fremhæves, at den Overgang til kunstig
Græsning i Rusland, som herhjemme i sin Tid, er gaaet
Haand i Haand med Indførelse af nye Driftssystemer:
8-Marksdrift for Trevangsbrug. Disse vigtige tekniske
Reformer gennemføres, som Tschuprow udtrykkelig frem-
hæver, paa Grundlag af Jordfællesskabet, Bandlejet og
Dyrkningstvangen¹⁾. Iagttagelser som disse forekommer
mig at pege i Retning af, at Dr. Wieth-Knudsen lægger
lidt for ensidig Vægt paa Agrenes Bandleje ved For-
klaringen af det russiske Landbrugs lave Produktions-
standpunkt. Overhovedet maa det principielle Syns-
punkt her snarere være dette, at denne moderne teknisk

¹⁾ Tschuprow: Die Feldgemeinschaft p. 233 flg.

set upraktiske Markordning ikke er Aarsag til det russiske Landbrugs relativt lave Standpunkt, men at Agrenes Blandleje er et enkelt Udtryk (blandt flere andre) for det russiske Bondesamfunds tilbagestaaende Kulturtrin i det hele taget. —

Interessant er det at lægge Mærke til, hvad Wieth-Knudsen skriver om Bøndernes Betæneligheder ved og Modstand mod Udflytning, mod at komme til at bo paa Enestegaarde og enlige Steder -- navnlig de russiske Bønderkoners!¹⁾ Det er interessant at lægge Mærke til et Træk som dette, fordi det viser, hvor beslægtede Problemerne i vore Dages russiske Landboreformer er med dem, man drøftede i Landboreformernes Tid her hjemme. Ogsaa her nærede Bønderne Betæneligheder ved Udflytningen, og ikke blot Bønderne, men ogsaa Teoretikere, f. Eks. Tyge Rothe, nærede Betæneligheder ved Opløsningen af den gamle Sambosættelse til Fordel for Særbo-sættelsen i enlige Steder, fordi det menneskelige Samliv vilde lide derunder og den enligt boende maaske forvandles til et »Verdens Slæb«. —

Alt i alt: de i det foregaaende gjorde Bemærkninger rører ikke ved det centrale i Wieth-Knudsens Bog: Redegørelse for Indholdet af den moderne russiske Agrarreform. Der er al Grund til at glæde sig ved, at det er en dansk Forsker, som først har paataget sig det besværlige Arbejde paa Grundlag af et vanskeligt tilgængeligt, meget omfattende Materiale at give en let læselig, klar og sammenhængende Fremstilling af de moderne russiske Landboreformer.

¹⁾ Den, der skriver dette, er født og opvokset paa et Enestested. Naar jeg tænker tilbage paa Livet paa et saadant Enestested, føler jeg — det maa jeg bekende — nogen Sympati med de russiske Bønderkoners.

Henrik Pedersen.